

*Турська В. О.,**аспірант кафедри адміністративного і фінансового права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ТА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню питань адміністративної та кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, а також проблемі їх розмежування, що негативно позначається на практиці застосування даних норм. Автором проаналізовані існуючі в сучасній правовій науці погляди вчених, які досліджували це питання. Дійдено висновку про необхідність внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, тварини, жорстоке поводження, жорстокі методи, розмежування відповідальності, правила утримання та поводження з тваринами.

Постановка проблеми. У сучасній Україні постає необхідність приведення певних положень законодавства у відповідність до діючого Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», який регулює відносини людини із тваринним світом відповідно до сучасних поглядів та європейських стандартів. Необхідність внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення зумовлена складністю жорстокого поводження з тваринами, що кваліфікується як злочин, передбачений ст. 299 КК України, від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 89 КУпАП. У чинних редакціях ст. 299 КК України та ст. 89 КУпАП відсутні істотні ознаки для її розмежування, що зумовлює труднощі у практиці їх застосування.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичну базу заявленої проблематики складають роботи Н.С. Бондаренка, І.А. Голловко, О.С. Літошенко та ін.

Метою статті є дослідження питання адміністративної та кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, визначення критеріїв їх розмежування та пропозиція удосконалення законодавства.

Виклад основного матеріалу. Випадки жорстокого та негуманного ставлення до тварин в останні роки все частішають, що свідчить про руйнування загальноприйнятих принципів моральності у сфері поводження з тваринами. Жорстоке поводження з тваринами є ознакою падіння громадської моральності суспільства, визначає схильність людей до проявів агресії та цинізму. Надзвичайно прикорм та неприпустимим є процес активізації через соціальні мережі діяльності груп так званих «догхантерів», що пропагандують жорстоке поводження з тваринами, шляхом викладення в інтернет відео-матеріалів з демонстрацією безжалісних вбивств та катувань собак.

Головною проблемою розповсюдження жорстокого поводження з тваринами є некарність правоохоронними структурами даних дій, з причин байдужості та не усвідомлення загрози, яка постає перед громадською моральністю. Соціологічне опитування, проведене Н.С. Бондаренко, показало, що 34% респондентів зазначили, що посилення кримінальної

та адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами дозволить вплинути на ефективність дії адміністративно-правових санкцій та кримінальних покарань [1, с. 74].

Україна долучається до євроінтеграційних процесів, переймає позитивний світовий досвід у сфері поводження з тваринами. Стандарти гуманного поводження з тваринами закріплені у таких документах, як Європейська конвенція про захист тварин при міжнародному перевезенні 1968 р., Конвенція 1979 р. про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі, Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р. та ін.

На національному рівні сфера поводження з тваринами регулюється Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 26 лютого 2006 р., законами «Про тваринний світ», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб», Кримінальним кодексом України (далі – КК України) (ст. 299), Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) (ст. 89) та ін. нормативно-правовими актами.

Жорстоке поводження з тваринами суперечить сформованому у суспільстві фундаментальним принципам гуманного ставлення до тварин та чинному законодавству. Зокрема, це передбачено у ст. 35 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», яка передбачає настання кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення вимог даного Закону у частині жорстокого поводження з тваринами.

Розглядаючи проблему відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, необхідно, перш за все, дати визначення цим поняттям. Відповідно до Закону, тварини – це біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові; дикі тварини – тварини, природним середовищем існування яких є дика природа, у тому числі ті, які перебувають у неволі чи напіввільних умовах; домашні тварини – собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі; сільськогосподарські тварини – тварини, що утримуються та розводяться людиною для отримання продуктів і сировини тваринного походження; безпритульні тварини – домашні тварини, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини [2].

Закон дає наступне визначення жорстокого поводження з тваринами: знущання над тваринами, вчинене із застосуван-

ням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів. Стаття 7 зазначеного Закону встановлює загальні правила утримання тварин, що виключають жорстокість. Так, відповідно до положень цієї статті Закону, умови утримання тварин повинні відповідати їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям.

Умови утримання тварин повинні задовольняти їх природні потреби в їжі, воді, сні, рухах, контактах із собі подібними, у природній активності та інші потреби. Кількість тварин, що утримуються, обмежується можливістю забезпечення їм умов утримання відповідно до вимог закону. Місце утримання тварин повинно бути оснащено таким чином, щоб забезпечити необхідні простір, температурно-вологісний режим, природне освітлення, вентиляцію та можливість контакту тварин із природним для них середовищем.

Кримінальну відповідальність передбачено ст. 299 КК України «Жорстоке поводження з тваринами», яка зазначає, що знущання над тваринами, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, караються штрафом до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців. Ті самі дії, вчинені у присутності малолітнього, караються штрафом до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років.

Стаття 89 КУпАП «Жорстоке поводження з тваринами» передбачає адміністративну відповідальність та зазначає, що жорстоке поводження з тваринами, їх мордування або вчинення інших дій, що призвели до їх мучення, каліцтва чи загибелі, тягнуть за собою накладення штрафу від дев'яти до двадцяти одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Законодавством передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність за одне й те саме правопорушення, а тому виявляється складним розмежування жорстокого поводження з тваринами, що кваліфікується як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 299 КК України, від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 89 КУпАП.

Розглядаючи адміністративну та кримінальну відповідальність, слід відмітити, що вони певною мірою схожі між собою, для адміністративних та кримінальних правопорушень, як підстав адміністративної та кримінальної відповідальності, характерні такі спільні ознаки, як суспільна небезпека, протиправність, караність та винність. Водночас адміністративна відповідальність відрізняється від кримінальної за своїми нормативними і фактичними підставами. Розходження в нормативних підставах є головним. Нормативні підстави адміністративної відповідальності закріплені в нормах адміністративного права: КУпАП, інших законах України та підзаконних актах – указах, постановах, наказах, рішеннях, а кримінальної відповідальності – в статтях КК України.

Що ж до фактичних підстав, то підставою адміністративної відповідальності є конкретний склад адміністративного проступку – протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП) [3]. Фактичною підставою кримінальної відповідальності є злочин – передбачене кримінальним законодавством суспільно небезпечне винне діяння (дію або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Не визнається злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і

містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (ст. 11 КК України) [4].

Ступінь суспільної небезпеки (обсяг), а також її кількісний фактор (повторність, рецидив, правопорушення) є головним критерієм розмежування злочину та адміністративного правопорушення. На відміну від злочинів, адміністративні проступки характеризуються меншим ступенем суспільної небезпеки, відсутністю великої шкоди для суспільства. Отже, можна стверджувати, що КУпАП містить склади проступків, які не є суспільно небезпечними, а в КК України передбачені норми щодо злочинів, однією з основних ознак яких є суспільна небезпечність діяння. Однак розмежування адміністративних проступків і кримінальних правопорушень лише за ознакою суспільної небезпечності та галузями права (адміністративне й кримінальне) є недостатнім.

Необхідно також відмітити відмінність об'єкту посягання кримінального правопорушення та адміністративного проступку. Варто зазначити, що однією з важливих особливостей адміністративної відповідальності є її тісний зв'язок з організаційно-управлінськими відносинами в суспільстві, які в цілому можна розглядати безпосереднім об'єктом посягання адміністративного проступку. Тому функція органу управління (посадової особи) по застосуванню заходів адміністративної відповідальності становить складовий елемент його управлінської діяльності [5, с. 122].

Характеризуючи об'єктивну сторону адміністративних та кримінальних правопорушень, слід відмітити, що як в першому, так і в другому випадках ознаки об'єктивної сторони адміністративного проступку та кримінального правопорушення співпадають, але розрізняються за характером та ступенем суспільної небезпеки, що знайшло своє відображення в конкретних складах, визначених в чинному адміністративному та кримінальному законодавстві.

Нормами особливої частини чинного КУпАП охоплені проступки, які до сфери управління не стосуються. Одним із таких є адміністративне правопорушення, передбачене ст. 89 «Жорстоке поводження з тваринами».

Цей проступок за юридичною природою не є адміністративним, оскільки відносини, що охороняються названою вище нормою, не стосуються державного управління або місцевого самоврядування [6]. Крім того, якщо говорити про ступінь суспільної небезпеки, то виникає питання: чому законодавець диференціює ступінь суспільної небезпеки та шкоди у однакових за своєю природою правопорушеннях і яким чином їх можна розмежувати на практиці? Чому норма, яка описує жорстоке поводження з тваринами, що визнане злочином і передбачене КК України та тягне за собою кримінальну відповідальність, дублюється в КУпАП, визнається адміністративним проступком та тягне за собою адміністративну відповідальність?

Виходячи з особливостей об'єктивної сторони, адміністративними проступками слід визнати тільки порушення правил, стандартів, нормативів, встановлених органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також порушення вимог законів, контроль за виконанням яких покладено на органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. Так, наприклад, І.А. Головка запропонувала назву ст. 89 КУпАП сформулювати як «Порушення встановлених правил поводження з тваринами». Такий текстуальний виклад норми адекватно відобразить її зміст та віднесення до

адміністративних правопорушень у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини [7, с.13].

Стаття 9 КУпАП зазначається, що адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. Тобто підкреслюється схожість ознак окремих адміністративних та кримінальних правопорушень. Такий стан справ доволі часто ускладнює розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності, негативно позначається на практиці їх застосування. Це зумовлює необхідність серйозного реформування, в першу чергу, інституту адміністративної відповідальності.

У чинних редакціях ст. 299 КК України і ст. 89 КУпАП відсутні істотні ознаки для їх розмежування, що зумовлює різну судову практику при кваліфікації дій, що полягають у жорсткому поводженні з тваринами, а отже, порушує принцип справедливості. Ці норми створюють ситуацію, за якої особа за одне і те саме діяння може нести два різних види відповідальності. Отже, постає питання про необхідність внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Як вже зазначалося вище, це зумовлено складністю розмежування жорсткого поводження з тваринами, що кваліфікується як злочин, передбачений ст. 299 КК України, від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 89 КУпАП.

Наразі у парламенті зареєстровано проект закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо відповідальності за жорстоке поводження з тваринами та порушення правил їх утримання)». За словами авторів законопроекту (І. Фаріон, Р. Кошулинського та ін) документ покликаний удосконалити правові механізми регулювання захисту тварин від жорсткого поводження та дотримання правил їхнього утримання.

Законопроект пропонує чітко розмежувати: кримінальній відповідальності підлягає жорстоке поводження з тваринами, їхнє катування та умиртвіння, а адміністративній – порушення правил утримання та поводження з тваринами. Водночас жорсткими методами визначаються «заподіяння побоїв, позбавлення їжі або води, вплив термічних факторів або хімічних речовин» [8].

Необхідність приведення положень Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення у відповідність з положеннями Закону України «Про захист тварин від жорсткого поводження», який регулює відносини людини із тваринним світом відповідно до сучасних поглядів та європейських стандартів, безумовно, є також важливим аргументом на користь внесення змін.

Метою проекту є удосконалення правових механізмів регулювання захисту тварин від жорсткого поводження та дотримання правил утримання тварин. Пропонується вилучити із ст. 299 КК України кваліфікуючу ознаку предмету злочину «що відносяться до хребетних», оскільки в законодавстві відсутній поділ тварин на хребетних та безхребетних, натомість використовується загальний термін «тварини», який охоплює біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові.

Також пропонується доповнити об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 299 КК України, діянням у формі жорсткого умиртвіння тварин – без застосування знебо-

люючих засобів, що запобігають відчуттю тваринами болю і страху. Через відсутність визначення «жорстоких методів» та «жорсткого умиртвіння» у законодавстві, та з метою уникнення неоднакового застосування даної норми на практиці пропонується доповнити статтю 299 КК України приміткою, в якій розкрити поняття «жорстокі методи» та «жорстоке умиртвіння».

Статтю 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення пропонується викласти у новій редакції:

«Стаття 89. Порушення встановлених правил утримання та поводження з тваринами, що виключають жорстокість

Порушення встановлених правил утримання та поводження з тваринами, що виключають жорстокість –

тягнуть за собою накладення штрафу від дев'яти до двадцяти одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян».

Висновки. Таким чином, запроваджується адміністративна відповідальність за порушення вимог Закону України «Про захист тварин від жорсткого поводження», яким визначено правила утримання тварин та правила поводження з тваринами, що виключають жорстокість.

Як зазначено в пояснювальній записці до проекту закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо відповідальності за жорстоке поводження з тваринами та порушення правил їх утримання)», наслідком прийняття проекту має стати удосконалення правового механізму захисту тварин.

Отже, аналіз вищевказаних норм, у яких передбачено відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, а також практики їх застосування засвідчив існування суттєвих недоліків у їх законодавчій регламентації. Розмежування даних правопорушень належним чином не відображено у диспозиціях ст. 299 КК України та ст. 89 КУпАП. Тому доцільним вбачається внесення змін до законодавства та нового текстуального викладу норми, який адекватно відобразить її зміст та віднесення до адміністративних правопорушень у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини.

Література:

1. Бондаренко Н.С. Порівняльно-правова характеристика адміністративних стягнень за жорстоке поводження з тваринами (за законодавством України та окремих країн СНД) / Н.С. Бондаренко // Юрид. наука. – 2012. – № 3. – С. 74–80.
2. Про захист тварин від жорсткого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IX // Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 26. – Ст. 230.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
4. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
5. Літошенко О.С. Адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності: поняття та специфіка / О.С. Літошенко // Міжнародне право і національне законодавство: Зб. наук. праць. Вип. 3. – К. : КиМУ, 2003. – С. 121–126.
6. Розмежування адміністративних і кримінальних проступків [Електронний ресурс] / В.Б. Авер'янов [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uristinfo.net/adminpravo/2-2010-12-16-12-41-31/33-rozdil13.html>.
7. Головка І.А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : автореф. дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / І.А. Головка ; Київ. нац. унів. внутр. спр. – К., 2010. – С. 18.
8. Пояснювальна записка від 21.03.2013 до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення (щодо відповідальності за жорстоке поводження з тваринами та порушення правил їх утримання) [Електронний ресурс] – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=46254&pf35401=255292.

Турская В. О. Проблема разграничения административной и уголовной ответственности за жестокое обращение с животными

Аннотация. Статья посвящена исследованию вопросов административной и уголовной ответственности за жестокое обращение с животными, а также проблеме их разграничения, что негативно сказывается на практике применения данных норм. Автором проанализированы существующие в современной правовой науке взгляды ученых, которые исследовали этот вопрос. Сделан вывод о необходимости внесения изменений в Уголовный кодекс Украины и Кодекс Украины об административных правонарушениях.

Ключевые слова: административная ответственность, уголовная ответственность, животные, жестокое обращение, жестокие методы, разграничение ответственности, правила содержания и обращения с животными.

Tyrskaya V. The problem of the delimitation an administrative penalty and a criminal penalty for cruelty to animals

Summary. This article is devoted to investigation of administrative and criminal penalties for cruelty to animals and to solving the problem of its differentiation, which has a negative impact on the practice of appliance this standards. Author has analyzed existing in modern day legal science points of view different scientists who examined this issue. A conclusion is done about the necessity of alteration to the criminal code and the code of administrative offences.

Key words: administrative penalty, criminal penalty, animals, cruelty to animals, cruel modality, differentiation of penalties, rules of aliment and handling with animals.